начала XX века). – Автореф. дис. … канд. филол. наук: 10.02.19/ МГУ им. М.В.Ломоносова. – М., 1989. – 17с. *Дейк ван Т.А.* Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – 312с. *Лазебник Ю.С.* Поезія як модель світу: лінгвістичний аспект: Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.02 / НАН України. — К., 1996. — 47с. *Остин Дж.Л.* Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике: Вып.17. Теория речевых актов. – М.: Прогресс, 1986. – С. 22-129

ЄВЕНЧУК О.Г.
(*Буковинська держ. фінансова академія*)

СПОЛУЧНИКОВІ МАРКЕРИ ПІДРЯДНОСТІ

The markers of subordination, which are for complex sentence of time in the discurs of the modern German writers Eleonara Hummel, Sven Regener and Georg Klein typical, are determined and analysed in the article. The patterns of wordorder in the complex sentence of time are given.

***Key words**: syntax, complex sentence of time, marker of subordination.*

Синтаксис складного речення розглядають крізь призму його зв'язку з логічними формами мислення, притаманними мовним спільнотам на певному етапі їхньої історії [Буніятова 2004]. Більш вагоміше значення з цього погляду має гіпотаксис, розвиток якого відбувався на всіх етапах становлення синтаксису сучасної німецької мови.

Складне речення традиційно розуміється як поліпредикативна одиниця, що складається з двох чи більше компонентів (за предикативною структурою аналогічних реченням), яка утворює смислове, структурне й інтонаційне ціле [Гак 2000, с. 735]. Однак головна відмінність складного речення від простого полягає в тому, що просте речення описує подію (ситуацію), а складне речення відображає зв'язок між подіями [там само, с. 737]. У граматиці німецької мови виділяють три типи зв'язків між конституентами складного речення: безсполучниковий, сурядний і підрядний зв'язки. На цій основі виділяють три типи складних речень: безсполучникові та сполучникові речення, які, у свою чергу, поділяються на складносурядні та складнопідрядні. Ці два типи складних речень різняться між собою характером відносин, протиставляючи сурядність і підрядність, та мовними засобами вираження, які забезпечуються відповідно сурядними та підрядними сполучниками.

Незважаючи на те, що багато дослідників (В.Г. Адмоні, О.І. Москальська, М.М. Гухман, А.М. Приходько, І.Р. Буніятова, В.М. Журмунський) акцентували свою увагу на складних реченнях та їх конституентах, залишається ряд нерозв'язаних питань синтаксису, зокрема структури та функціонування різних видів складнопідрядних речень (далі – СПР) та мовних засобів вираження підрядності у сучасній німецькій мові.

СПР містить у собі головне речення (*der Hauptsatz*) та підрядне речення (*der Nebensatz*), яке вводиться підрядним сполучником. Отже, у статті ставимо за мету охарактеризувати частоту вживання маркерів підрядності СПР часу у сучасній німецькій літературі та модель порядку слів підрядного речення.

Об'єктом нашого дослідження виступають сполучники підрядності, які вживаються у СПР часу. Предметом дослідження є структура та функції засобів вираження категорії часу. Матеріалом стали складнопідрядні речення часу, вилучені шляхом суцільної вибірки із автентичних художніх творів сучасних німецьких письменників Елеонори Гуммель, Георга Клайна та Свена Регенера.

Актуальність дослідження полягає у тому, що синтаксичний аналіз структури та функцій сполучникових маркерів підрядності СПР часу здійснюється вперше на основі творів сучасних німецьких письменників з урахуванням теоретичних й практичних надбань сучасної граматики.

Вираження категорії часу у реченні полягає в тому, що одні події та явища співвідносяться з іншими. Саме це співвідношення і характерне для досліджуваних нами складнопідрядних речень часу. Розвиток граматичної будови мови виявляється у збагаченні її синтаксичних засобів. Наявність тих чи інших засобів вираження підрядності визначає тип складнопідрядного речення та характеризує відношення головного та підрядного речення.

Для моделей складнопідрядного речення часу характерні різні синтаксичні особливості. Це стосується, перш за все, засобів зв'язку та засобів кореляції між частинами складного речення [Левицький 2007, с. 115]. Сучасна німецька мова представлена достатньо розвиненою системою СПР часу, які на відміну від інших типів СПР вживаються у художній літературі частіше та мають широкий спектр сполучникових маркерів підрядності. Основними маркерами, які забезпечують підрядний зв'язок у СПР часу у сучасній німецькій мові, є

сполучники *wenn: **Wenn** mein Vater auf die guten alten Zeiten zu sprechen kam, erzählte er oft Geschichten von seinem Vater, der Weinbauer am Schwarzen Meer gewesen war* [Hummel 2006, S. 118] та *als: **Als** er oben auf dem Bahnsteig auf die U-Bahn wartete, wurde ihm sogar leicht übel, und er spielte mit dem Gedanken umzukehren, aber dann kam die U-Bahn und nahm ihm die Entscheidung ab*

[Regener 2003, S. 65]. Меншу частотність мають наступні сполучники: *während, nachdem, bevor, seit* та *bis*, що далі підтверджено у статті.

Маркери підрядності, які вводять підрядне речення (*der Nebensatz*) у СПР часу займають різну позицію щодо головного речення (*der Hauptsatz*). Вищезазначене проаналізуємо на прикладах поданих нижче:

***Wenn** ich mit der Biberfullmütze im Gesicht über die glatte Straße laufen musste, dachte ich, dass das eher an ihren als an meinen Gaben lag* [Hummel 2006, S. 7] (1).

*„Aber die goldgeprägte Schulurkunde, die hat sie doch nicht für perfekte Nähte bekommen!" sagte er lauter, **wenn** Irma ihn nicht hören konnte* [там само, S. 79] (2).

У прикладі (1) сполучник *wenn* уводить підрядне речення часу та займає препозицію щодо головного речення (*dachte ich*). Приклад (2) показує нам, що сполучник *wenn* розташований у постпозиції до головного речення. У (1) та (2) прикладах підмет та присудок у підрядному реченні розміщені дистантно, що і

характерно у сучасній німецькій мові для усіх підрядних речень, у яких присудок постійно займає фінальну позицію. Відобразимо це у схемах, запропонованих нами:

Wenn ▲ ■ ▼, ●. (1)
●, wenn ▲ ■ ▼. (2)

де ▲– підмет; ■ – другорядні члени підрядного речення; ▼– присудок;

● – головне речення.

Сполучник *als* вживається у німецькій мові у СПР часу, які позначають одноразову дію у минулому. Як і сполучник *wenn, als* займає відповідно пре- і постпозицію щодо головного речення, наприклад:

Als *du ihn nach dem Grund fragtest, erklärte er uns, dass er bei jeder Erstuntersuchung eines Ausländers zur Abnahme einer Blutspende verpflichtet sei* [Klein 2001, S. 107] (3).

Meinem Taxifahrer, einem schönen, zum Glück einäugigen Mann, stand der Schweiß in Tropfen über dem verwachsenen Lid und dem erhaltenen azurblauen Auge, ***als*** *wir nach halbstündiger Fahrt plötzlich wieder im Schritttempo durch eine jener krummen, himmellosen Gassen krochen, in denen das Umkippen eines Handkarrens genügt, um den Verkehr zum Stillstand zu bringen* [там само, S. 7] (4).

У наступному прикладі (3) підрядне речення часу, яке вводиться сполучником *als*, знаходиться у препозиції щодо головного речення (*erklärte er uns*). Підрядне речення часу (4) знаходиться у постпозиції щодо головного речення, демонструючи при цьому фінальну позицію присудка *krochen* з дискантним розміщенням підмета *wir*.

Сполучники *während, bevor, seit* та *bis* можуть стояти перед або після головного речення, забезпечуючи при цьому відповідну модель порядку слів у підрядному реченні, що можна прослідкувати у вищезазначених прикладах:

Während *ich so, fast wehmütig werdend, Freddys Erzählkunst gedenke, sagt man mir auf Amerikanisch, dass ich eine schöne Waffe besitze* [Klein 2001, S. 166] (5).

Kristall-Rainergrinste, es war etwas Maskenhaftes daran, so als ob er lange überlegt hatte, ***bevor*** *er sich ausgerechnet für ein Grinsen entschied* [Regener 2003, S. 115] (6).

Irma war nicht mehr dieselbe, ***seit*** *sie oft nächtelang fortblieb* [Hummel 2006, S. 37] (7).

Sie tauschte ihr buntes Kopftuch gegen ein schwarzes und ging nicht wieder in ihren Garten und auf den Basar, ***bis*** *ihre Hände vor Ruhe zu schmerzen begannen* [там само, S. 108] (8).

У досліджуваних творах сучасних німецьких письменників менше вживається сполучник часу *nachdem*, частотність його вживання у творі Свена Регенера складає 5 % та при використання якого є обов’язкове узгодження часів у головному та підрядному реченнях. Для того, щоб уникнути складних граматичних конструкцій та задля легшого сприйняття змісту твору автори

уникають даного сполучника. Із проведеної нами суцільної вибірки, приходимо до висновку, що з досліджуваних нами письменників лише Свен Регенер використовує даний сполучник. ***Nachdem*** *sie gegessen hatten, stellte Katrin ihren Wecker,* [...] [Regener 2003, S. 145]. Це свідчить про те, що для дискурсу Свена Регенера характерні складні за структурою речення та великі за розміром, ще одночасне уведення декількох підрядних речень різними маркерами підрядності в одне складне речення, наприклад: ***Wenn*** *man von Lebensinhalt spricht, dann sieht man das Leben nur als Gefäß, als Mittel zum Zweck,* ***in das*** *es etwas hineinzufüllen gilt,* ***statt dass*** *man sich vielleicht mal darüber klar wird,* ***dass*** *das Leben einen Wert an sich hat, und* ***dass*** *man,* ***wenn*** *man sich dauernd damit beschäftigt, es mit Inhalt zu füllen,* ***das*** *vielleicht überhaupt nicht kapiert* [там само, S. 55]. Відобразимо графічно частотність вживання сполучникових маркерів підрядності СПР часу у творах досліджуваних нами сучасних німецьких письменниках (див. рисунки 1, 2, 3).

Рисунок 1

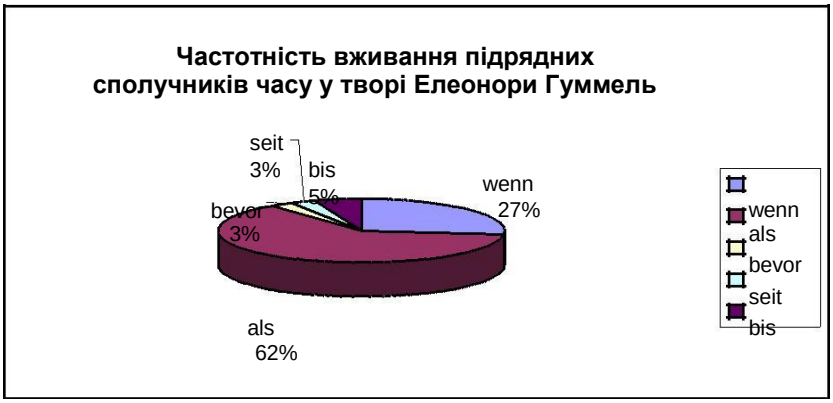

У творі Елеонори Гуммель найбільше використовується сполучник *als* (62 %), сполучник *wenn* складає (27 %), менше зустрічаються у творі такі сполучники як *bis* (5 %), *seit* (3 %) та *bevor* (3 %).

Рисунок 2

Георг Клайн надає більшу перевагу, на відміну від Елеонори Гуммель, сполучнику *als* (67 %), натомість сполучник *wenn* зустрічається порівняно рідше (14 %), наступні сполучники – відповідно *während* (9 %), *bevor* (5 %), *bis* (5 %).

На противагу домінанті вищезазначених авторів, у творі Свена Регенера (див. рисунок 3) домінує за своєю частотою вживання сполучник *wenn* (55 %), меншу частотність має *als* (25 %), сполучники *während* (13 %), *nachdem* (5 %), *bevor* (2 %) вживаються рідше.

Рисунок 3

Таким чином приходимо до висновку, що основними маркерами гіпотаксису є сполучні засоби, які вказують на тип зв'язку у реченні. Різноплановість підрядного зв'язку між двома частинами СПР часу зумовила появу великої кількості сполучних засобів, які здатні виражати одноразову *(als)* та багаторазову (*wenn)* дії. Для мінімізації синтаксичної неоднозначності вживаються відповідні сполучники та визначені дослідниками німецької мови моделі порядку слів у підрядному реченні. Наведені нами діаграми підтверджують, що існує часткова дивергентність частоти вживання сполучникових маркерів підрядності у СПР часу у творах сучасних німецьких письменників. Після проведених досліджень отримані результати дають підстави стверджувати, що у сучасній німецькій літературі у складнопідрядних реченнях часу підрядні речення найчастіше вводяться такими сполучниками як *wenn* та *als*, частота вживання яких коливається залежно від індивідуально-авторського стилю сучасних німецьких письменників та які використовуються як часові маркери. При використанні сполучника *nachdem* неодмінно потрібно дотримуватися узгодження часів, що ускладнює мову складними граматичними конструкціями. Помітним є те, що сучасні німецькі письменники використовують такі синтаксичні конструкції та мовні засоби вираження, які імпонують інтенціям реципієнтів, щоб вони, з одного боку, зрозуміли зміст художнього твору, з іншого – спонукати їх до роздумів та переживань.

Література

Адмони В.Г. Исторический синтаксис немецкого языка / В.Г. Адмони. – М. : Высшая школа, 1963. – 335 с. *Буніятова Ізабелла Рафаїлівна*. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV-XIII ст.) : монографія / І.Р. Буніятова. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2003. – 327 с. *Буніятова І.Р.* Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV - XIII ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 ―Германські мови‖ / Буніятова Ізабелла Рафаїлівна ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2004. – 32 с. *Гак В.Г.* Теоретическая грамматика французского языка / В.Г. Гак. – М. : Добросвет, 2000. – 832 с. *Есперсен О.* Философия грамматики / Отто Есперсен ; [пер. с англ. В. В. Пассека и С. П. Сафроновой, под редакцией и с предисловием проф. Б. А. Ильиша]. – М. : Издательство иностранной литературы, 1958.

– 404 с. *Левицький В.В.* Історія німецької мови / В.В. Левицький. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 216 с. *Москальская О.И.* Проблемы системного описания синтаксиса (на материале немецкого языка) / О.И. Москальская. — М.: Высшая школа, 1974. – 175 с. *Оксанич М.* Функціонування сполучника daz у середньоверхньонімецькій мові / Маргарита Оксанич // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство) : У 4 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. — Випуск 81 (2). – С. 111-115.

Hummel Eleonora. Die Fische von Berlin : [Roman] / Eleonora Hummel. – Steidl-Verlag Göttingen, 2006. – 223 S. *Klein Georg*. Libidissi : [Roman] / Georg Klein. – Vollständige Taschenbuchausgabe München, 2001. – 239 S. *Regener Sven*. Herr Lehmann : [Roman] / Sven Regener. – Taschenbuchausgabe Frankfurt am Main, 2003. – 288 S.

ЄРМОЛЕНКО А.Є.
(Прикарпатський нац. ун-т)

МАНІПУЛЯТИВНІ СТРАТЕГІЇ В КОНТЕКСТІ АНГЛОМОВНОГО СУДОВОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ СТЕНОГРАМ АНГЛОМОВНИХ СУДОВИХ ПРОЦЕСІВ)

The article deals with the phenomenon of a verbal manipulation and its manifestation in the English-speaking legal discourse. The author concentrates on the strategies with the help of which manipulation is used. The examples of a manipulative communication are the Charles Manson Trial transcripts.

Key words: *manipulation, discourse, strategy, communication.*

Маніпулятивна функція мови вже тривалий час є об’єктом дослідження вчених. Останнім часом у зв’язку з зростаючую увагою соціуму до способів впливу на суспільну свідомість з’явилось багато наукових досліджень, присвячених маніпуляції, аналізу та формуванню маніпулятивних технологій і методів, а також способів та принципів психологічного захисту від маніпулятивного впливу, контр-технік. Такі роботи в основному сфокусовані на світоглядному значенні маніпулятивного впливу на людську свідомість. Проте в таких роботах маніпуляція вивчається переважно в межах психології, лінгвістики, соціології, політології, теорії масової комунікації та ін. [напр. Доценко 1997; Кара-Мурза 2000; Шиллер 1980; Goodin 1980; Riker 1986; Лебон 1995; Московичі 1998].

Вивиченню даного феномену присвятили свої праці класики російської нейропсихології В.М.Бєхтєрєв, І.П.Павлов, психологи Г.О.Гончаров, С.Ю.Мишляєв, О.М.Свядощ. власні маніпулятивні системи розробили зарубіжні психотерапевти-практики К. та С.Андреас, Р.Бендлер, Дж.Грінджер, М.Еріксон. Науковий інтерес до текстів, що впливають на свідомість людей виявили такі вчені як Ж.Вандрієс, В. Фон Гумбольдт, О.С.Бархударов, Н.В.Крушевський, В.Вундт, Р.Ролан, Л.П.Якубінський, Е.Сепір, К.Бюлер,